

มาตรการปกป้องผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนจากยุทธศาสตร์คุกคาม
ของบรรษัทและรัฐ¹

The Protection Measures on Human Rights Defender against
the Corporate and State's Strategic Threats

ทศพล ทรศนกุลพันธ์^A, บงกช ดารารัตน์^B, เท็ดภูมิ เดชอำนวนัยพร^C, วิชญาดา อัมพนกิจวิวัฒน์^D, วรรณมา แต้มทอง^E

^Aคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 239 ถ.ห้วยแก้ว ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

^Bคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ 140 หมู่ที่ 4 ต.เขารูปช้าง อ.เมือง จ.สงขลา 90000

^Cนักวิจัยอิสระ ^Dนักวิจัยอิสระ ^Eนักข่าวอิสระ

Tossapon Tassanakunlapan^A, Bongkoch Dararut^B, Terdpoom Detchumnouyphon^C,
Wichayada Umponkitiwat^D, Wanna Tamthong^E

^AFaculty of Law, Chiang Mai University, 239 Huay Kaew Road, Muang District, Chiang Mai, Thailand, 50200

^B Faculty of Law Thaksin University 140 Moo 4 Tambon Khao Roop Chang, Amphur Muang Songkhla 90000

^CFreelance Researcher ^DFreelance Researcher ^EFreelance Journalist

Corresponding author E-mail : tossacurta10@yahoo.com

Received: March 1, 2021; Revised: April 28, 2021; Accepted: May 1, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางส่งเสริมการทำกิจกรรมของ "ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน" ผู้เป็นหน้าด่านในการเคลื่อนไหวทางสังคมเกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมของกลุ่มเสี่ยงด้วยโอกาสในสังคม บทความวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยอาศัยการทบทวนวรรณกรรมและเก็บข้อมูลจากสถานการณ์จริงที่ปรากฏในสื่อสาธารณะ โดยบทความจะวิเคราะห์

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของผลการศึกษากิจการงานวิจัย “การลดความเหลื่อมล้ำด้านความยุติธรรมต่อกลุ่มเสี่ยง โดยศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการคุ้มครองผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีงบประมาณ 2563.

การทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนเมื่อนำมาตรฐานสากลมาเป็นบรรทัดฐานในการวิเคราะห์ โดยชี้ให้เห็นปัญหาที่เกิดจากปฏิบัติการจริงของรัฐและบริษัทในการคุกคามผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน จากกรณีศึกษาต่าง ๆ เมื่อผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนเข้าเป็นตัวแทนกลุ่มคนชายขอบดำเนินการทางกฎหมายหรือใช้กลไกกฎหมายในการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ยังแสดงถึงการแสวงหาเครือข่ายแนวร่วมและข้อจำกัดสร้างเครือข่ายองค์กรและแสวงหาพันธมิตรในด้านการเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชน และแนวทางปรับปรุงการพัฒนาเครือข่ายผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน ในท้ายที่สุดจะได้นำเสนอแนวทางในการสนับสนุนการทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เพื่อส่งเสริมการทำงานให้แก่บุคคลหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและประชาสังคมชนที่มีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนและลดความเหลื่อมล้ำต่อกลุ่มเสี่ยงให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้มากขึ้น

คำสำคัญ: : ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน, กลุ่มเสี่ยง, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม, คุกคาม, ความเหลื่อมล้ำ

Abstract

This Article aim to reflect the problems and prospects to promote the activity of “Human Rights Defender” who is the front-line protector of the Social Justice Movement for Vulnerable Groups. The Qualitative Methodology is the style of this research article which gain information from literature reviewing and case studies published in media. The article uses International Human Rights Instruments as the standard to analyze the actions of Human Rights Defender from many case studies. The research result shows problems, from the tactics Corporate and State played in different case studies, when Human Rights Defenders represent the marginal groups by employing legal measure or administrative process to solve the course of conflict. Moreover, the article elucidates the guideline for the social movement group to enlarge the network and increase alliances to support human rights defender. Ultimately, the article gives recommendations to relevant governmental units and civil society organizations for promoting the action of human rights defender to meet the international standard. Accordingly, these research results

and suggestions may diminish the inequality of the vulnerable group and encourage them to access to judicial remedy.

Keywords: Human Rights Defender, Vulnerable Group, Social Movement, Threat, Inequality

“สถานการณ์สร้างวีรบุรุษ”²

1. บทนำเข้าสู่วิกฤตการณ์มีส่วนร่วมของภาคประชาชน

จากสุภาจิตจีนข้างต้น แน่แน่นอนว่าสถานการณ์วิกฤตด้านสิทธิมนุษยชนของกลุ่มเสี่ยงมักปรากฏผู้ที่ลุกขึ้นมาพิทักษ์สิทธิของตนเองหรือกลุ่ม และบางกรณีอาจมีบุคคลอื่นยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ แต่บทความนี้มุ่งเสนอประเด็นหลักว่า คนธรรมดาจะกลายมาเป็นผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนปกป้องเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ในสถานการณ์เสี่ยงภัยได้หรือไม่ ถ้าปราศจากโครงสร้างของรัฐในการปกป้องคุ้มครองให้กับตน โดยเฉพาะเมื่อต้องลุกขึ้นมาต่อสู้กับรัฐและบริษัทผู้ทรงอิทธิพลเพื่อเรียกร้องสิทธิให้กลุ่มเสี่ยงผู้ด้อยอำนาจ

กลุ่มผู้ด้อยโอกาสจำนวนมากอยู่ในสถานะเปราะบางเสี่ยงที่จะถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนและไม่อาจเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อเรียกร้องสิทธิของตนเองได้ หากรัฐมีมาตรการส่งเสริมสิทธิของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนให้เป็นโซ่ข้อกลางในการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มเสี่ยงเข้ากับกระบวนการยุติธรรมหรือหน่วยงานรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการแก้ไขปัญหา ย่อมเป็นการลดความเหลื่อมล้ำด้านความยุติธรรมที่เกิดขึ้นได้อย่างทั่วถึงลงลึกไปยังกลุ่มเสี่ยงระดับพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนกลายเป็นกลุ่มที่เผชิญการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างเข้มข้นเสียเอง ทั้งจากความรุนแรงทางตรง การถูกคุกคามข่มขู่ หรือต้องคดีความในชั้นศาล ดังนั้นหากมีการศึกษาจนค้นพบที่มาและสาเหตุของสภาพปัญหาที่ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนเผชิญก็จะแสวงหาแนวทางการพัฒนาการคุ้มครองผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนให้เข้มแข็งขึ้น อันมีส่วนช่วยเพิ่มความสามารถในการเข้า

² สุภาจิตจีนโบราณ แปลจาก 时势造英雄 มีความหมายว่า กาลเวลาเป็นผู้สร้างตัวตนคนผู้นั้น วีรบุรุษจึงเกิดขึ้นจากโครงสร้างสังคมอันเป็นบริบทแวดล้อมตัวบุคคลในสถานการณ์วิกฤตนั้น ในกรณีนี้นำมาปรับใช้กับ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนในฐานะวีรบุรุษ/สตรีในสายตากลุ่มเสี่ยง

ช่วยเหลือปกป้องสิทธิของกลุ่มเสี่ยงต่าง ๆ ที่ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนปกป้องอยู่ในท้ายที่สุด บทความวิจัยนี้จะทำให้เห็นสาเหตุของความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มเสี่ยงสืบเนื่องจากผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนถูกขัดขวางการทำงานด้วยยุทธวิธีต่างๆ ของกลุ่มธุรกิจที่ไร้ความรับผิดชอบต่อสังคม หรือเจ้าพนักงานที่ใช้อำนาจโดยมิชอบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่กฎหมายเขียนรับรองสิทธิ กับ ความเป็นจริงที่กลุ่มเสี่ยงและผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนอยู่ในภาวะด้อยสิทธิ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างองค์ความรู้วิชาการเรื่องกฎหมายกับความเป็นจริงทางสังคม และยังเป็นแนวทางพัฒนาการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มประชาสังคมทั้งหลายในการใช้มาตรการทางกฎหมาย และสร้างความเข้มแข็งให้ขบวนการทางสังคม อันเป็นการสนับสนุนศักยภาพของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนเพื่อช่วยลดความเหลื่อมล้ำด้านกระบวนการยุติธรรมให้กับกลุ่มเสี่ยงอีกหลายกลุ่มที่ยังเข้าไม่ถึงกลไกเยียวยาของรัฐ

บทความนี้ นำข้อมูลมาจากส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยอาศัยการทบทวนวรรณกรรมและเก็บข้อมูลจากสถานการณ์จริงที่ปรากฏในสื่อสาธารณะแล้วนำมาสกัดเป็นหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อถกเถียงที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น แต่ยังมีได้นำผลของการวิจัยในส่วนที่มีการสัมภาษณ์และจัดเวทีสาธารณะมาใช้แต่อย่างใด

2. ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนคือใคร ลักษณะการทำงานเป็นอย่างไร

ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน ที่องค์การสหประชาชาติได้ให้นิยามไว้นั้นหมายถึง บุคคลผู้ดำเนินการโดยลำพังหรือร่วมกับบุคคลอื่น กระทำการเพื่อส่งเสริมหรือคุ้มครองสิทธิมนุษยชน³

การทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนนั้นปรากฏได้ในทุกภูมิภาคของโลก ซึ่งไม่ว่าจะเป็นรัฐที่เป็นประชาธิปไตย หรือรัฐเผด็จการ หรือในรัฐที่เศรษฐกิจกำลังพัฒนา หรือพัฒนาแล้วก็ตาม โดยผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนจะพยายามที่จะส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในบริบทที่แตกต่างและความท้าทายที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นประเด็นโรคเอดส์ การพัฒนา การอพยพ นโยบายใน

³United Nations, *Human Rights Defenders: Protecting the Right to Defend Human Rights*, Fact Sheet No. 29, (Geneva: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2004); 2. โดยคำว่า “ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน” มาจาก Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms ของสหประชาชาติที่ประกาศในปี ค.ศ.1998.

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง⁴ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้มีสถานะเหนือกว่ากับกลุ่มเสี่ยงที่มีอำนาจต่อรองน้อยกว่า บทบาทของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนจึงเข้ามาหนุนเสริมกลุ่มเสี่ยงเปราะบางให้ได้รับความปลอดภัย กล่าวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางพัฒนาการเมืองและปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม

การทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนเริ่มขึ้นจากการปกป้องสิทธิมนุษยชนหรือการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนชายขอบ ซึ่งมักเกิดจากการไม่เห็นด้วยต่อการกระทำของหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานเอกชน ทั้งในเรื่องของผลประโยชน์ หรือการพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของนโยบาย รวมถึงการบังคับใช้กฎหมายที่เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มากจนเกินไป โดยหน่วยงานภาครัฐมักจะอ้างความชอบธรรมจากกฎหมายเพื่อให้อำนาจตนเอง ซึ่งเป็นการไปกระทบหรือละเมิดสิทธิและเสรีภาพของกลุ่มคนที่ออกมาเคลื่อนไหว ต่อประชาชนทั่วไป และต่อนักปกป้องสิทธิมนุษยชนด้วย จากวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นนี้จึงทำให้เกิดการยื่นข้อเสนอ และข้อเรียกร้องต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือสังคม โดยกลุ่มที่มักทำหน้าที่ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน คือ นักกฎหมาย ทนายความ องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้นำประชาชนและชุมชน นักวิชาการและนักศึกษา ซึ่งเป็น 4 กลุ่มหลักที่มักเข้าไปปกป้องกลุ่มเสี่ยงที่ดำเนินงานร่วมกันอยู่ แต่ก็ยังมีอีกกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญนั่นคือ สื่อมวลชน แต่กลุ่มนี้มีสถานะพิเศษบางประการได้รับการคุ้มครองตามมาตรการเฉพาะและมีกลุ่มเครือข่ายและเครื่องมือในการปกป้องตนเองต่างไปจาก 4 กลุ่มข้างต้น จึงจะไม่ขอกล่าวถึงในบทความวิจัยนี้

3. กฎหมายคุ้มครองผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน

บทบาทหน้าที่ของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนที่มีต่อความรุนแรงต่าง ๆ เริ่มเป็นที่จับตามองเมื่อองค์การสหประชาชาติได้พยายามโน้มน้าวรัฐเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้เห็นความจำเป็นในการปกป้องตัวผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน ตลอดจนกิจกรรมและการทำงานของพวกเขานั่น ก้าวแรกที่สำคัญและเป็นทางการ คือการระบุว่า “การป้องกัน” สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นด้วยตัวเอง ทั้งนี้บุคคลที่ได้เข้าไปทำงานดังกล่าวจะถูกเรียกว่า “ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน” และด้วยมติที่ 53/144⁵ ของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ได้นำเอา ปณิญาว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบ

⁴ Ibid.

⁵ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998).

“Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to

ของปัจเจกชน กลุ่มคนและองค์กรทางสังคมในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพ
ขั้นพื้นฐานอันเป็นที่ยอมรับในทางสากล (Declaration on Right and Responsibility of
Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally
Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms) หรือที่เรามักจะเรียกว่า “ปฏิญญา
ว่าด้วยผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน” (Declaration on Human Rights Defender) มาปรับใช้ และก้าว
ต่อมาคือเมื่อ คณะกรรมาธิการด้านสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติได้สอบถามไปยัง
เลขาธิการสมัชชาใหญ่ในการกำหนดผู้แทนพิเศษด้านพิทักษ์สิทธิมนุษยชนให้เข้ามาเฝ้าติดตามและ
สนับสนุนการปรับใช้ปฏิญญาดังกล่าว

ปฏิญญานี้เองที่ถือว่าเป็นเครื่องมือในลักษณะรวบรวมพันธกรณีที่มีผลผูกพันทาง
กฎหมายต่อรัฐมาสรุปใช้กับการคุ้มครองผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน โดยตัวปฏิญญาได้บรรจุจุด
หลักการและสิทธิต่าง ๆ ที่อยู่บนมาตรฐานทางด้านสิทธิมนุษยชนที่รัฐมีหน้าที่ต้องปฏิบัติอยู่แล้ว
ตามสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนภายใต้ระบบคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ อาทิ กติกา
ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง รวมถึงมาตรการทางกฎหมายตามสนธิสัญญา
ระหว่างประเทศอื่น ได้แก่ อนุสัญญาต่อต้านการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ต่อเชื้อชาติ อนุสัญญาสิทธิ
เด็ก อนุสัญญาต่อต้านการข่มขืนและบังคับให้บุคคลสูญหาย ที่มีผลผูกพันรัฐทางกฎหมาย
ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อปฏิญญาได้รับนำมาปรับใช้โดยเสียงส่วนใหญ่ของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ
ทำให้รัฐสมาชิกแห่งสมัชชาใหญ่จำเป็นต้องนำปฏิญญาดังกล่าวไปปรับใช้และ เริ่มมีผลผูกพันกับ
การตรากฎหมายภายในประเทศ

ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบของปัจเจกชน กลุ่มคนและองค์กรทางสังคมใน
การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานอันเป็นที่ยอมรับในทางสากล หรือ
ปฏิญญาว่าด้วยผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน นั้นได้จัดเตรียมชุดหลักการและสิทธิสำหรับผู้พิทักษ์สิทธิ
มนุษยชนไว้ 4 ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

1) สิทธิและความคุ้มครองที่มีความสอดคล้องกับผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน

ปฏิญญาได้รับรองสิทธิของบุคคลที่จะดำเนินการโดยลำพังหรือร่วมกับบุคคลอื่นเพื่อการ
คุ้มครองผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะ รวมไปถึงให้สิทธิในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ การ

Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms.”

แสวงหาการปกป้องและการตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนที่มีในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นในระดับชาติหรือระดับนานาชาติ⁶ รับรองสิทธิในการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชนเป็นรายบุคคล หรือ ทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับบุคคลอื่น⁷ โดยอาจจัดตั้งสมาคมและองค์กรพัฒนาเอกชน⁸ และพบปะพูดคุยร่วมกันอย่างสันติ⁹ สามารถแสวงหา รวบรวมและเก็บข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน¹⁰ เพื่อพัฒนาและถกเถียงเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการด้านสิทธิมนุษยชนใหม่ๆ ให้เกิดการสนับสนุนให้เกิดการยอมรับซึ่งสิทธิมนุษยชนใหม่ดังกล่าว¹¹

นอกจากนี้ยังทำงานในลักษณะเป็นปากเสียงให้กับกลุ่มเสียงที่ด้อยสิทธิไร้เสียงโดยเสนอให้หน่วยงานราชการและหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์และข้อเสนอเกี่ยวกับกิจการสาธารณะโดยเพิ่มหน้าที่ในการทำงานในมุมมองการทำงานที่อาจจะเป็นการขัดขวางการตระหนักเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน¹² ช่วยร้องเรียนเกี่ยวกับนโยบายของรัฐและการกระทำที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน¹³ เสนอและให้ความช่วยเหลือความเชี่ยวชาญทางกฎหมายที่ผ่านการรับรอง ตลอดจนคำแนะนำและความช่วยเหลืออื่น ๆ ในการป้องกันสิทธิมนุษยชน¹⁴

โดยสิ่งสำคัญมากอีกประการ คือ การรับรองความปลอดภัยให้กับการเปิดพื้นที่เพื่อรับฟังความเห็นสาธารณะ การดำเนินคดีในชั้นศาล เพื่อประเมินถึงการยินยอมให้กฎหมายภายในให้สอดคล้องกับภาระหน้าที่ทางด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ¹⁵ โดยจะไม่ถูกขัดขวางการเข้าถึงและการติดต่อสื่อสารกับองค์กรพัฒนาเอกชนหรือองค์กรระหว่างรัฐ¹⁶ เพื่อรับผลประโยชน์

⁶ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 1

⁷ Ibid.

⁸ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 5

⁹ Ibid.

¹⁰ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 6

¹¹ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 7

¹² United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 8 para 2

¹³ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 9 para 3 (a)

¹⁴ Ibid. para 3 (c)

¹⁵ Ibid. para 3 (b)

¹⁶ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 9 para 4

จากการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ¹⁷ และนำไปสู่การดำเนินงานที่ถูกต้องตามกฎหมายตามหลักวิชาชีพ หรือความเชี่ยวชาญสำหรับการเป็นผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน¹⁸

ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนยังมีสิทธิเรียกร้องต่อรัฐให้คุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้กฎหมายของรัฐ บนพื้นฐานของการถกเถียงกับฝ่ายตรงข้ามบนพื้นฐานของสันติวิธี โดยคำนึงว่าการกระทำหรือการละเลยใด ๆ อันเนื่องมาจากรัฐย่อมส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน¹⁹ รวมไปถึงมีสิทธิร้องขอหรือรับและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อวัตถุประสงค์ในการปกป้องสิทธิมนุษยชน²⁰ อันจะช่วยส่งเสริมการทำงานเพื่อปกป้องสิทธิของกลุ่มเสี่ยงเปราะบางให้มีประสิทธิภาพขึ้น

2) พันธกรณีของรัฐในการปกป้องผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน

รัฐมีความรับผิดชอบที่จะต้องปรับใช้และเคารพซึ่งสิทธิและความคุ้มครองต่าง ๆ ที่ปฏิญญาได้จัดเตรียมไว้แต่ในตัวของปฏิญญาเองนั้นยังได้สร้างการรับรองบทบาทของรัฐเป็นการเฉพาะเพื่อเป็นตัวชี้วัดว่า รัฐแต่ละรัฐมีความรับผิดชอบและภาระหน้าที่คุ้มครองและส่งเสริมให้มีการปรับใช้สิทธิมนุษยชนทุกอย่าง²¹ โดยรัฐต้องรับรองว่าบุคคลทั้งหลายที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจศาลสามารถใช้สิทธิทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองหรือสิทธิอื่น ๆ ตลอดจนเสรีภาพในการปฏิบัติได้อย่างเต็มที่²² มีการจัดเตรียมการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพสำหรับบุคคลที่อ้างว่าเป็นเหยื่อที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน²³ รัฐอาจรับรองผ่านกระบวนการทางนิติบัญญัติ กระบวนการทางปกครอง หรือ กระบวนการอื่น ๆ ที่อาจจะมีผลจำเป็นในการรับรองสิทธิและเสรีภาพอย่างมีประสิทธิภาพ²⁴ เพื่อเพิ่มความสามารถดำเนินการสอบสวนได้อย่างรวดเร็วและเป็นกลางกับข้อกล่าวหาที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน²⁵

¹⁷ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 9 para 1

¹⁸ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 11

¹⁹ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 12 para 3

²⁰ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 13

²¹ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 2 para 1

²² Ibid.

²³ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 9 para 1.

²⁴ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 2 para 2.

²⁵ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 9 para 2.

นอกจากนี้รัฐควรเสริมมาตรการที่มีความจำเป็นเพื่อรับรองการคุ้มครองประชาชนทุกคน เพื่อต่อต้านการละเมิด, การข่มขู่, การตอบโต้ หรือ การเลือกปฏิบัติที่ไม่พึงประสงค์ตลอดจนการ กดดันหรือการกระทำอื่น ๆ โดยพลการอันเนื่องมาจากการใช้สิทธิที่อ้างในปฏิญญาของผู้พิทักษ์ สิทธิมนุษยชน²⁶ ส่งเสริมการเข้าใจร่วมกันของส่วนรวมในสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทาง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม²⁷ ไปจนถึงรับรองและสนับสนุนการสร้างและการพัฒนา สถาบัน ระดับชาติที่อิสระเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน อาทิเช่น ผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือ คณะกรรมการด้านสิทธิมนุษยชน เป็นต้น²⁸

ทั้งนี้รัฐอาจส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการสอนสิทธิมนุษยชนในทุกระดับไม่ว่าจะเป็น ทั้งการศึกษาที่เป็นทางการ หรือ การฝึกฝนผู้เชี่ยวชาญ²⁹ อันเป็นการเพิ่มความเข้มแข็งให้กับ ประชาชน และเพิ่มโอกาสในการสร้างผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนหน้าใหม่ขึ้นมาช่วยทำงานเพิ่มเติมใน อนาคต

3) ความรับผิดชอบกับบุคคลทุกคน

ปฏิญญาว่าด้วยผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนได้เน้นย้ำให้ บุคคลทุกคนมีภาระหน้าที่ที่เกิด ประโยชน์ต่อชุมชนและสนับสนุนผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนทุกคน³⁰ ตลอดจนบุคคลทุกคนมีความ รับผิดชอบในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและปกป้องประชาธิปไตย³¹ รวมทั้ง ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ย่อมต้องมีความรับผิดชอบในการใช้ความเชี่ยวชาญให้เกิดผลต่อสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น ทั้ง เจ้าหน้าที่ตำรวจ นักกฎหมาย หรือ บุคลากรทางศาล³²

4) บทบาทของกฎหมายภายในรัฐ

ปฏิญญาว่าด้วยผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน ระบุถึงความเกี่ยวข้องระหว่างเนื้อหาในตัว ปฏิญญา กับ กฎหมายของรัฐ และ กฎหมายระหว่างประเทศ โดยที่กฎหมายภายในประเทศรับ

²⁶ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 12 para 2.

²⁷ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 14 para 1.

²⁸ *Ibid.*, para 3.

²⁹ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 15.

³⁰ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 10.

³¹ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 18. para 2.

³² United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 11.

ขอบเขตทางกฎหมายในบริบทด้านสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานมาปรับใช้และรับรองให้บุคคลทุกคนได้ทำกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริม คุ่มครองและตระหนักถึงสิทธิต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่³³ และไม่ว่าจะเป็นเรื่องข้อจำกัด หรือความแตกต่างทำให้ตัวปฎิญาเกิดการบิดเบือนไปจากหลักการของกฎบัตรสหประชาชาติ หรือ ปฎิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนก็ตาม รวมถึง กติกา ระหว่างประเทศหรือเครื่องมือระหว่างประเทศอื่น แต่กฎหมายภายในรัฐก็ย้งรับรองถึงการมีมาตรฐานทางกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนอย่างสูงสุด³⁴

4. วิกฤตในการใช้กฎหมายปกป้องผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนในรัฐไทย

แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนเป็นอย่างมาก แต่สหประชาชาติและประชาคมระหว่างประเทศต่างมีความเห็นและออกรายงานถามว่า ประเทศไทยมีการพิทักษ์และส่งเสริมสิทธิมนุษยชนที่ดีเพียงพอหรือไม่ โดยได้มีการเผยแพร่ผลการประชุมคณะมนตรีด้านสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Human Rights Council - HRC) เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2561 ผ่านรายงานประจำปีซึ่งมีการระบุถึงรายชื่อประเทศที่ตอบโต้และข่มขู่คุกคามพลเมืองที่เป็นผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน ซึ่งประเทศไทยเป็น 1 ใน 38 ประเทศที่ติดกลุ่ม “คุกคามผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน”³⁵

นอกจากนี้ทนายความด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยยังต้องเผชิญกับภาวะเสี่ยงมากมายจากการพิทักษ์สิทธิให้กับประชาชน ดังปรากฏการเรียกร้องให้มีการแทรกแซงต่อกรณีการคุกคาม ทนายความผู้ปกป้องสิทธิมนุษยชนในไทยเมื่อ 14 มีนาคม 2558 โดยกลุ่มสังเกตการณ์เพื่อการคุ้มครองผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (The Observatory for the Protection of Human Rights Defenders) ซึ่งเป็นโครงการร่วมกันระหว่าง สมาพันธ์สิทธิมนุษยชนสากล (International Federation for Human Rights หรือ FIDH) และองค์กรต่อต้านการทรมานกรรมโลก (World Organisation against Torture หรือ OMCT)³⁶

³³ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 3.

³⁴ United Nations, *A/RES/53/144*, (United Nations General Assembly, 1998), Article 4.

³⁵ United Nations, *A/HRC/39/41*, (United Nation Human Right Council, 2018), para. 69-71.

³⁶ “กลุ่มสังเกตการณ์สิทธิมนุษยชน เรียกร้องหยุดคุกคามทางกระบวนกรยุติธรรมต่อ ‘ทนายอานนท์,’” *ประชาไท*, (2558), <https://prachatai.com/journal/2015/03/58390>.

ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยต้องเผชิญกับการคุกคามในหลายรูปแบบเมื่อลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิของตนเองและชุมชน โดยในหลายกรณีพบว่าผู้นำมวลชน แกนนำชาวบ้านต้องเผชิญกับความรุนแรงที่มาจากกรกระทำโดยเจ้าพนักงานของรัฐ และเมื่อมีการเรียกร้องสิทธิต่อกลไกเยียวยาสิทธิกลับไม่ได้รับการตอบสนองอย่างมีประสิทธิภาพมากนัก ซ้ำร้ายในหลายกรณีผู้พิทักษ์สิทธิกลับต้องโทษในคดีอาญาหรือมีคดีความจากการยุทธวิธีใช้มาตรการทางกฎหมายปิดปากควบคุมการแสดงออกอีกด้วย การต่อสู้เพื่อสิทธิของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนในหลายกรณีจึงต้องเป็นการเลือกเดินหน้าแต่แลกกับสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่อาจสูญเสียไปด้วย³⁷

รัฐบาลไทยได้ประกาศว่าให้ความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการเคารพสิทธิมนุษยชนตามหลักปฏิบัติสากล โดยกระทรวงยุติธรรมได้จัดทำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2566) โดยตั้งใจบรรจุมาตรการส่งเสริมและปกป้องสิทธิมนุษยชนให้แก่กลุ่มต่างๆ เพิ่มขึ้นจากเดิม 15 กลุ่ม ซึ่งจะรวมถึงนักปกป้องสิทธิมนุษยชน (Human rights defenders) และสื่อมวลชน เพื่อคุ้มครองและรับรองเสรีภาพในการแสดงออก ซึ่งจะเป็นหลักประกันในการคุ้มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชนในอนาคต นอกจากนี้ นับจากปี 2559 จนถึงปัจจุบัน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ได้ร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจัดทำ "คู่มือนักปกป้องสิทธิมนุษยชน" เพื่อเผยแพร่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนักปกป้องสิทธิมนุษยชนใช้เป็นคู่มือในการทำงาน และยังร่วมกับสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติหารือร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อรับฟังข้อมูลสถานการณ์การละเมิดนักปกป้องสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ (กลุ่มสหพันธ์เกษตรกรภาคใต้) และร่วมพิจารณาถึงมาตรการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ณ จ.สุราษฎร์ธานี โดยขณะนี้รัฐบาลไทยอยู่ระหว่างการเสนอแก้ไข พ.ร.บ. คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ให้ครอบคลุมถึงกรณีที่ยังไม่ได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพื่อเป็นการเพิ่มความคุ้มครองให้กับนักปกป้องสิทธิมนุษยชนด้วย³⁸

³⁷ กฤษณ์เพชร โสมณวัตร, “นิตินานี้ก็ต่อ โทษจำคุก ของพลเมืองผู้ต่อสู้ต่อแห่งต่อกฎหมายประเด็นทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม,” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต,

สาขานิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555.

³⁸ จากเว็บไซต์ ThaiGov.org, สืบค้นเมื่อ 2/10/2560.

5. วิกฤตจากการทำงานที่สุ่มเสี่ยงและการไต่กลับของรัฐและบริษัท

สถานการณ์ในปัจจุบันของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนต้องเผชิญกับ สถานการณ์สุ่มเสี่ยงหลาย ๆ อย่าง อาทิ

การฆ่า (killings)³⁹ มักเป็นการตอบโต้โดยตรงอันเนื่องมาจากการทำงานในการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน ซึ่งมักถูกลักพาตัวโดยผู้ที่ไม่สามารถระบุตัวตนได้ หรือ ในบางกรณีถูกบังคับโดน ผู้ที่มีอำนาจด้านความมั่นคง โดยเมื่อหลังจากนั้นจะพบว่า ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนเหล่านั้นเสียชีวิต หรือ ถูกทำให้หายไปอย่างไร้ร่องรอยโดยสมบูรณ์ ส่วนการลอบสังหารมักเป็นความพยายามที่ทำให้ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนได้รับบาดเจ็บสาหัสจนถึงขั้นต้องเข้ารับการรักษาในสถานพยาบาล

การขู่ฆ่า (death threats)⁴⁰ ในบางภูมิภาคบนโลกการขู่ฆ่าถือเป็นเรื่องที่ทำให้ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนต้องหยุดทำงานของตนเองโดยมักจะมาในรูปแบบของการโทรศัพท์ หรือ จดหมาย หรือในบางกรณีอาจเกิดขึ้นกับบุคคลที่เป็นที่รู้จักกับผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน และด้วยความล่าช้าของนโยบายที่ส่งผล หรือ กระบวนการทางศาลที่ตอบสนองเกี่ยวกับ การฆ่า หรือ ขู่ฆ่า ทำให้ สถานะของการยกเว้นการรับโทษก่อให้เกิดการดำเนินซึ่งความรุนแรงนั้นเป็นไปอย่างถาวร

การทรมาน (torture) เป็นการกระทำที่ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนจะถูกกระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐ หรือ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยโดยการลักพาตัวไปแล้วโจมตีหรือทำร้ายในขณะที่ถูกกักขังโดยความรุนแรงของการโจมตีทำร้ายมักจะทำเพื่อเป็นการทรมานผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนอันก่อให้เกิดการรับสารภาพที่เป็นเท็จซึ่งการโต้ตอบไปยังความรุนแรงที่เกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ความมั่นคงของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน⁴¹

การคุกคาม (harassment) การคุกคามผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนถือเป็นเรื่องปกติแต่บ่อยครั้งมักถูกปล่อยปละละเลยมักไม่ได้มีการรายงานถึงความรุนแรงดังกล่าวนี้ และทุกครั้งที่การคุกคามจะเป็นการคุกคามโดยผู้ที่มีอำนาจ โดยการคุกคามมักจะปรากฏในรูปแบบของการเฝ้ามอง

³⁹ ENRIQUE EGUREN, *Protection Manual for Human Rights Defenders*, (2007), in PEACE BRIGADES INTERNATIONAL, EUROPEAN OFFICE, PUBLISHED BY FRONTLINE THE INTERNATIONAL FOUNDATION FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS DEFENDERS.: 3.

⁴⁰ *Ibid.*,

⁴¹ ENRIQUE EGUREN, *Protection Manual for Human Rights Defenders*, (2007), in PEACE BRIGADES INTERNATIONAL, EUROPEAN OFFICE, PUBLISHED BY FRONTLINE THE INTERNATIONAL FOUNDATION FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS DEFENDERS.: 3.

ผ่านกล้องวงจรปิด หรือ ผ่านโทรศัพท์ โดยส่วนใหญ่แล้ว ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนมักได้รับความทรมานทุกข์ทรมานจากการคุกคามในเชิงบริหาร ส่งผลให้ในบางครั้งครอบครัวของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนจำเป็นต้องย้ายที่อยู่โดยบ่อยครั้ง⁴² และในสถานการณ์ปัจจุบันการคุกคามต่อหน้า กลับมีความถี่เพิ่มมากขึ้น

การหมิ่นประมาท (defamation) ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนมักจะเป็นเหยื่อของการหมิ่นประมาทโดยการกล่าวหาใส่ร้ายจากสื่อที่รัฐเป็นผู้ควบคุมสื่อที่อาจจะขัดต่อหลักศีลธรรมและจรรยาบรรณทำให้มีการเผยแพร่การละเมิดสิทธิมนุษยชนและการทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนต่อสาธารณชนอย่างผิดๆ⁴³

ความมั่นคง (security) การร่างแนวนโยบายหรือการร่างกฎหมายตลอดจนกระบวนการพิจารณาที่อ้างถึงเรื่องความมั่นคง กลายเป็นมาตรการในการสร้างข้อจำกัดสำหรับการทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน ซึ่งมักจะเป็นข้ออ้างในเรื่องความมั่นคงจนทำให้ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนจำเป็นต้องออกจากถิ่นที่อยู่ของตนเองอีกทั้งการบังคับโดยอ้างเรื่องความมั่นคงยังทำให้ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนจำเป็นต้องเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่รัฐในการสืบสวนเกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ อันส่งผลให้ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนถูกดำเนินคดีและถูกลงโทษภายใต้กฎหมายความมั่นคงที่ยังมีความคลุมเครือและถูกตัดสินโทษให้จำคุก⁴⁴ และในสถานการณ์ปัจจุบันผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนยังถูกลิดรอนความมั่นคงในลักษณะของการระงับการจ้างงาน

การจำกัดสภาพแวดล้อมสำหรับการทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (restricting the environment in which human rights defenders operate) เป็นการสร้างข้อจำกัดในการทำงานเพื่อให้ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนทำงานได้ล่าช้าโดยอาจจะมีการปิดองค์กรเพื่อทำให้เงินทุนที่เหมาะสมสำหรับการทำงานลดลงหรือความพยายามในการลงทะเบียนองค์กรต่าง ๆ ที่ทำงานตามเป้าประสงค์ตามหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีกระบวนการตามระบอบราชการที่ล่าช้าอย่างจงใจ⁴⁵ และรวมไปถึง การปฏิเสธซึ่งเสรีภาพในการเคลื่อนไหวด้วยเช่นเดียวกัน

⁴² Ibid.,: 6.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ United Nations, *Human Rights Defenders: Protecting the Right to Defend Human Rights*, Fact Sheet No. 29, (Geneva: United Nations);: 12.

⁴⁵ Ibid.,: 13.

6. คู่มือที่ให้แนวทางในการปกป้องผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน

สนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน ทำให้ เกิดวิธีดำเนินการ หรือ วิธีปฏิบัติ ในรูปแบบต่าง ๆ หรือที่เรามักจะเรียกว่า คู่มือ สำหรับผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน โดยคู่มือต่าง ๆ เหล่านี้ ได้ทำให้เกิดความหลากหลายในเรื่องของวิถีปฏิบัติ ทำให้ ในบางครั้งอาจจะมีการใช้วิธี ปฏิบัติได้อย่างไม่เต็มที่ ซึ่งคู่มือสำคัญที่ควรพิจารณาจะเรียงช่วงเวลาได้ดังนี้

Year	Organization	Name
2005	FRONTLINE	Protection Manual for Human Rights Defenders
2007	FRONTLINE	Protection Handbook for Human Rights Defenders
	FRONTLINE	Digital Security & Privacy for Human Rights Defenders
	APWLD	Claiming Rights, Claiming Justice: A Guidebook on Woman Human Rights Defenders
2009	สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย	คู่มือการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน
2011	OHCSR	Commentary to the Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms
	FRONTLINE	WORKBOOK ON SECURITY: PRACTICAL STEPS FOR HUMAN RIGHTS DEFENDERS AT RISK
2013	PEACE BRIGADES INTERNATIONAL	Ten years of the European Union Guidelines on Human Rights Defenders: An assessment from the field
	ISHR	Domestic implementation of UN human rights recommendations A guide for human rights defenders and advocates
2014	OSCE	Guidelines on the Protection of Human Rights Defenders
	PROTECTION	คู่มือการปกป้องและความปลอดภัยสำหรับนักปกป้องสิทธิ

Year	Organization	Name
	INTERNATIONAL	มนุษยชนระดับชุมชน
2015	AIPP	คู่มือภาคสนามของนักปกป้องสิทธิมนุษยชนชนเผ่าพื้นเมืองว่าด้วยการจัดทำเอกสารและงานสนับสนุนสิทธิมนุษยชน
	WHRDIC	Gendering Documentation: A Manual For and About Women Human Rights Defenders
2016	GLOBAL PARTNER DIGITAL	TRAVEL GUIDE TO THE DIGITAL WORLD: CYBERSECURITY POLICY FOR HUMAN RIGHTS DEFENDERS

คู่มือทั้งหมดข้างต้นได้นำเสนอวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ภายใต้กรอบของ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบของปัจเจกชน กลุ่มคนและองค์กรทางสังคมที่มีพันธกิจในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานอันเป็นที่ยอมรับในทางสากล ดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว

โดยคู่มือที่น่าสนใจ ที่จะนำมาเสนอมี 2 ฉบับ เนื่องจากชี้ให้เห็นสภาพปัญหาสำคัญที่ขัดขวางการทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนโดยสะท้อนมาจากโครงสร้างของรัฐที่ขาดมาตรการคุ้มครองผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนได้ดีพอ คือ

1) Guidelines on the Protection of Human Rights Defenders⁴⁶ คู่มือสำหรับการป้องกันผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนภายใต้เนื้อหาสิทธิมนุษยชนซึ่งสิทธิในการป้องกันสิทธิมนุษยชนถือเป็นสิทธิสากลที่พึงตระหนักซึ่งจำเป็นต้องมีการป้องกันผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนโดยการป้องกันต่าง ๆ เหล่านั้นโดยธรรมชาติแล้วถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐ⁴⁷ และการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นไปได้เพื่อส่งเสริมการทำงานด้านสิทธิมนุษยชน⁴⁸ โดยการทำงานนั้นจะต้องตระหนักถึงมิติต่าง ๆ ในการคุ้มครองปกป้องผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน โดยเป็นความรับผิดชอบของทั้งรัฐและผู้มีส่วนได้เสียที่ไม่ใช่รัฐ และการทำงานจะต้องเท่าเทียมไม่มีการเลือกปฏิบัติ และมีกรอบในการทำงานตามสถาบันหลักของรัฐทั้งนิติบัญญัติหรือ ฝ่ายปกครอง และรวมถึงการป้องกันการคุกคามข่มขู่หรือการโจมตี

⁴⁶ United Nations, OSCE/ODIHR, *Guidelines on the Protection of Human Rights Defenders*, (2014).

⁴⁷ Ibid.,: 1.

⁴⁸ Ibid.,: 2.

หรือวิธีการต่าง ๆ ที่จะกระทำต่อผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน⁴⁹ มีการคุ้มครองไม่ให้ถูกคุกคามจากอำนาจศาล หรือ กระบวนการทางอาญาอันนำไปสู่กับจับกุมกักขัง⁵⁰ หรือมีการเผชิญหน้ากับการประณามบุคคลชายขอบ

โดยการสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานเพื่อเป็นการช่วยการทำงานด้านสิทธิมนุษยชนจะต้องมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการแสดงออก และ เสรีภาพทางด้านข้อมูลข่าวสาร⁵¹ ที่จะต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะตลอดจนต้องให้เสรีภาพแก่สื่อต่าง ๆ⁵² และยังต้องให้มีเสรีภาพในการชุมนุมอย่างสันติ รวมถึงเสรีภาพในการสมาคมกันระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีส่วนร่วม⁵³ และคู่มือยังระบุสิทธิต่างๆ เช่น สิทธิในการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ⁵⁴ และ เสรีภาพในการเคลื่อนย้ายการทำงานด้านสิทธิมนุษยชนทั้งภายในประเทศ หรือ ข้ามประเทศก็ตาม⁵⁵ และสิทธิที่สำคัญคือ การมีความเป็นส่วนตัวในชีวิต⁵⁶ และสิทธิในการเข้าสู่หรือสื่อสารกับองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งการทำงานตามคู่มือนี้จะอยู่ภายใต้กรอบการปรับใช้ของกฎหมายภายในของรัฐ และรวมถึงประเทศโลกที่สาม โดยอาศัยกลไกทางสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศมาใช้เพื่อสร้างความร่วมมือ⁵⁷ ซึ่งเป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน นั่นคือ การสร้างสถานการณ์ให้คนธรรมดาถูกละเมิดมากขึ้นมาปกป้องสิทธิของผู้ที่ด้อยอำนาจ

2) Digital Security & Privacy for Human Rights Defenders ในส่วนของคู่มือฉบับนี้จะมุ่งเน้นไปยังความปลอดภัยทางดิจิทัล และความเป็นส่วนตัวของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน ซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบันจะเห็นได้ว่า สื่อสังคมออนไลน์ หรือ สื่อดิจิทัลต่างมีอิทธิพลกับมนุษย์เรามากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ในการทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนมีการปรับเปลี่ยนไปยังสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้นเช่นเดียวกัน โดยในคู่มือฉบับนี้จะอธิบายให้ ความปลอดภัยทางดิจิทัลจากการ

⁴⁹ Ibid.,: 3.

⁵⁰ Ibid.,: 5.

⁵¹ Ibid.,: 9.

⁵² Ibid.,: 10.

⁵³ Ibid.,: 13.

⁵⁴ Ibid.,: 15.

⁵⁵ Ibid.,: 16.

⁵⁶ Ibid.,: 17.

⁵⁷ Ibid.,: 21.

ประเมินการคุกคามพร้อมกับวงจรความปลอดภัยโดยหลักการในเรื่องนี้จะเป็นเรื่องป้องกันและปฏิกิริยาที่เกิดขึ้น⁵⁸ ซึ่งจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องของสถานที่ทำงานที่มีลักษณะคือ สภาพภายนอกต้องมีหน้าต่างและประตูที่มีการล็อกอย่างมั่นคง และมีนโยบายที่สำคัญรวมไปถึง ระบบสัญญาณเตือนภัย มีเครื่องทำลายเอกสารที่ปลอดภัย รวมถึงมีการสำรองข้อมูลต่าง ๆ เสมอ และมีระบบประกันภัยตลอดจน มีทีมงานที่มีความน่าเชื่อถือได้⁵⁹ และในส่วนของระบบปฏิบัติการที่มีความปลอดภัยจะมุ่งเน้นไปในเรื่องของ การติดตั้งและอัปเดตโปรแกรมอย่างสม่ำเสมอเมื่อมีการปล่อยฉบับใหม่ออกมา มีการลบข้อมูลชั่วคราวต่าง ๆ เป็นประจำ มีการเติมรหัสป้องกันก่อนที่มีจะมีการเริ่มต้นเข้าใช้งาน และมีการใช้รหัสผ่านหน้าจอ หรือมีการล็อกหน้าจอเมื่อไม่ได้ใช้คอมพิวเตอร์หรือ ห่างจากคอมพิวเตอร์ และมีการปิดการทำงานของคอมพิวเตอร์ในทุกคืน และมีการเปิดใช้ระบบป้องกันไวรัส หรือ ซอฟต์แวร์อันตรายเสมอ รวมถึงมีการปิดความสามารถของส่วนเติมเต็มหรือบริการที่ไม่มีความจำเป็น⁶⁰ และในส่วนของรหัสผ่านนั้น คู่มือได้อธิบายถึงว่า รหัสผ่านที่ดีควรมีลักษณะคือ มีความยาวอักขระอย่างน้อยแปดตัวที่ประกอบไปด้วย การใช้ตัวอักษรพิมพ์ใหญ่ ตัวเลข และ สัญลักษณ์ต่าง ๆ และมีการสุ่มหรือมีการสร้างรหัสผ่านที่มีความง่ายต่อการจดจำ และไม่มีการเขียนรหัสผ่านในที่ใด ๆ ก็ตาม และไม่ควรถูกบอกให้ผู้อื่นรู้ และรหัสผ่านนั้นควรจะมีการเปลี่ยนในทุก ๆ 3 เดือน และสำหรับตัวคอมพิวเตอร์นั้นจะต้องมีการทำความสะอาดไวรัส หรือ โปรแกรมแอบซ่อนต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ และไม่ควรใช้รหัสเดิม ๆ ในหลายๆ แพลตฟอร์ม⁶¹ และเมื่อมีการใช้งานอินเทอร์เน็ตจำเป็นต้องมีการเฝ้าระวังและเฝ้าติดตาม ผ่านทางเว็บฐานในการเรียกดู คุกกี้ และการเฝ้าติดตามอีเมล รวมถึง การหยอกล้อจากผู้ใช้ไม่ประสงค์ดีต่าง ๆ ตลอดจนการหลอกให้กรอกอีเมลหรือข้อมูลในอินเทอร์เน็ต⁶² เป็นต้น อันมีส่วนช่วยให้การทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนมีความมั่นคงปลอดภัยขึ้น และสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการมีมาตรการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวและข้อมูลส่วนบุคคลของพลเมือง รวมถึงการรักษาความมั่นคงปลอดภัย

⁵⁸ Dmitri Vitaliev, *Digital Security & Privacy for Human Rights Defenders*, (Creative Commons Attribution, 2007): 16.

⁵⁹ *Ibid.*: 19.

⁶⁰ *Ibid.*: 25.

⁶¹ *Ibid.*: 29.

⁶² *Ibid.*: 46.

ไซเบอร์ให้พลเมืองสามารถสื่อสารกันโดยปราศจากการแทรกแซงตามอำเภอใจไม่ว่าจะโดยบริษัท เอกชนหรือหน่วยงานความมั่นคงของรัฐ ก็ตาม

โดยกลุ่มผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแนวทางคุ้มครองสิทธิใน คู่มือเหล่านี้มาปรับมาตรการป้องกันตัวหรือมาตรการส่งเสริมสิทธิของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนได้ และยังใช้คู่มือเหล่านี้เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อภาครัฐให้ปรับโครงสร้างของรัฐให้รองรับ ปัญหาคุกคามหลากหลายรูปแบบที่บริษัทและหน่วยงานรัฐใช้เป็นกลยุทธ์ในการสกัดกั้นการ ทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนด้วย

7. สรุปบทเรียนจาก การเพิกเฉย ละเลย ไม่ใส่ใจของรัฐ ก่อวิกฤตการคุกคาม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

จากสถานการณ์วิกฤตที่ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนต้องเผชิญ ย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิตของ เหล่าผู้พิทักษ์สิทธิในประเด็นเหล่านี้ คือ

1) วิกฤตความไว้วางใจอันเนื่องมาจากความขัดแย้งและความรุนแรงเชิงโครงสร้าง จุดกำเนิดความขัดแย้งมักจะเกิดจากข้อพิพาทระหว่างกลุ่มคน ประชาชน กับหน่วยงานภาครัฐและ เอกชน ซึ่งเริ่มได้จากความไม่เข้าใจทิศทางของการทำงาน การกำหนดนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับวิถี ชีวิต ชุมชน หรือในเรื่องการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองด้วยเช่นกัน ดังนั้น เมื่อเกิดการ ร้องเรียนเกิดขึ้น หน่วยงานรัฐและเอกชนมักไม่เลือกวิธีการไกล่เกลี่ย หรือแก้ไขปัญหามาที่ ร้องเรียนไป แต่กลับอาศัยอำนาจจากกระบวนการยุติธรรมเข้าต่อสู้ ซึ่งในบางครั้งก็ทำให้เกิดความ รุนแรง และไม่เข้าใจกันมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งรัฐและเอกชนมักไม่สนใจต่อข้อเรียกร้องและมองในเรื่อง ของผลประโยชน์ นโยบายที่ต้องดำเนินการเป็นสำคัญ และกลุ่มที่ออกมาคัดค้าน ได้แย่งกลายเป็น บุคคลที่รัฐมองว่าสร้างความรุนแรง สร้างความเดือดร้อนเสียหายให้กับรัฐและเอกชนมากกว่าจะ มองถึงปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

การจัดการของรัฐที่กลายเป็นปัญหาและอุปสรรค เช่น ในกรณีของกลุ่มคนอนุรักษ์ ทรัพยากรและวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นปรากฏว่า เมื่อชาวบ้านพยายามนำเอกสารหลักฐานต่าง ๆ สะท้อนไปยังหน่วยงานภาครัฐ แต่พบว่าข้อมูลดังกล่าวไม่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการหรือ ถูกกีดกันออกไปจากหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้เกิดปัญหาในเรื่องการละเมิดสิทธิ การใช้ความ

รุนแรง ช่มชู้คุกคาม รวมถึงการตั้งค่าหัวแกนนำชาวบ้านด้วย⁶³ ในกรณีการเรียกร้องทางการเมืองระดับประเทศนั้นมักเกิดการปะทะกันในระหว่างของการจัดกิจกรรม ทำให้เกิดความวุ่นวาย เช่น เมื่อมวลชนฝ่ายหนึ่งชุมนุมและเดินขบวนมักมีมวลชนฝ่ายอื่นที่เข้ามาแสดงพลัง ทำให้ในบางครั้งก็ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ให้เป็นปกติได้ ยิ่งถ้ากลายเป็นคดีความทางกฎหมายคู่ความที่เป็นกลุ่มเสี่ยงต้องต่อสู้คดีด้วยเป็นเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอำนาจในระดับสูง ทั้งทหาร ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ทางการเมือง ทำให้การต่อสู้เป็นไปได้ยากและส่วนใหญ่มักจะต้องแพ้ต่ออำนาจที่มากกว่า เช่น การโดนแจ้งความในข้อหาต่าง ๆ ที่ไม่สมควร

2) **วิกฤตต้นทุนในการทำงานและขับเคลื่อนขบวนการ** กลยุทธ์หนึ่งที่ปรากฏให้เห็นบ่อยมาก และถือได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐและบริษัทใช้ในการปราบปรามกลุ่มเห็นต่างได้เป็นอย่างดี คือการฟ้องคดีในลักษณะการฟ้องคดีตบปาก (Strategic Lawsuits Against People Participation – SLAPP) โดยมีลักษณะ สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้ที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย สร้างภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินกระบวนการยุติธรรม การฟ้องคดีในพื้นที่ศาลที่ห่างไกล หรือการฟ้องคดีหลายศาล ทำให้จำเลยต้องหยุดงาน หรือหาค่าเดินทางเพื่อไปขึ้นศาล อีกทั้งการฟ้องคดีในลักษณะนี้เป็นการเบี่ยงเบนความสนใจของผู้คนได้เป็นอย่างดี จากเดิมที่ต้องให้ความสนใจต่อประเด็นที่เคลื่อนไหว หรือนักปกป้องสิทธิให้มีความสำคัญ เมื่อถูกฟ้องดำเนินคดี การตั้งข้อกล่าวหา หรือการนำตัวนักปกป้องสิทธิเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกลับกลายเป็นประเด็นที่ผู้คนให้ความสนใจมากยิ่งขึ้น และประเด็นที่ขับเคลื่อนอยู่นั้นก็ถูกลดความสนใจลง ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนและกลุ่มเสี่ยงที่ถูกฟ้องคดีตบปาก เช่น กรณีของขบวนการต้านเขื่อนราศีไศลนั้นระหว่างกระบวนการพิจารณาคดี มีการเปลี่ยนวิธีการนัดจากเดิมที่นัดล่วงหน้าครั้งต่อครั้ง เป็นการนัดต่อเนื่องและมีการโยกย้ายโอนคดีไปสืบตามจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายในการขึ้นศาลในหลายจังหวัดทั่วประเทศ⁶⁴ และในกรณีของทนายความสิทธิมนุษยชนศิริกาญจน์ เจริญศิริ เกิดการเลื่อนนัดพิจารณาคดีจากทางฝ่ายโจทก์มากถึง 8 ครั้ง ทำให้เกิดค่าใช้จ่าย และกระทบต่อการทำงานจากกระบวนการยุติธรรมที่ยืดเยื้อ โดยการดำเนินคดีในลักษณะนี้ได้กีดกันคนจำนวนมากออกไปจาก

⁶³ อาทิตย์ เคนมี. “ปฏิรูปสังคมด้วยงานวิจัย: กรณีเหมืองแร่ป่าชุมชน,” *Waymagazine*, 22 สิงหาคม 2557. สืบค้นเมื่อ 20/2/2564.

<https://waymagazine.org/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%A2/>.

⁶⁴ ปิ่นแก้ว อุ่นแก้ว, “สัมภาษณ์พิเศษ- ไพจิตร ศิลารักษ์ แกนนำชาวบ้านกรณีคัดค้านเขื่อนราศีไศล,” *ประชาไท*, (2547), สืบค้นเมื่อ 20/2/2564, <https://prachatai.com/journal/2004/09/370>.

ขบวนการเคลื่อนไหวเนื่องจากไม่ต้องการรับภาระในการต่อสู้คดี และเป็นการลดกำลังของกลุ่มเสี่ยงในการขับเคลื่อนขบวนการเพราะต้องมาเสียสมาชิกกับการต่อสู้คดีที่องตบปาก

3) วิกฤตส่วนตนของคนที่ต้องแบกรับความกดดันทางจิตใจ ในหลายกรณีที่ปรากฏว่า ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนหรือกลุ่มนักเคลื่อนไหวถูกคุกคามจากหน่วยงานรัฐและเอกชน โดยการบังคับใช้กฎหมายของรัฐทำให้เกิดการสร้างบรรยากาศความกลัวขึ้นได้อย่างมาก หากประเด็นที่กำลังเคลื่อนไหวนั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เช่น ประเด็นทางการเมือง ประเด็นที่เกี่ยวกับสถาบันหลักของชาติ หรือประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ชาวบ้านถูกข่มขู่คุกคาม ก็สร้างความหวาดระแวงให้กับชาวบ้านที่ออกมาเคลื่อนไหวได้เช่นเดียวกัน ปัญหาที่กระทบต่อสภาพจิตใจทั้งกลุ่มตัวผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนเอง และยังเกิดผลกระทบต่อคนรอบข้างด้วย เช่น กรณีของ ไข่ ดาวดิน ที่เจ้าตัวจำต้องเลือกระหว่างสู้คดีเพื่อยืนยันความบริสุทธิ์ของตัวเอง หรือรับสารภาพให้โทษลดลงเพื่อความสบายใจของครอบครัวและคนรอบข้าง หรือในกรณีของนายอานนท์ นำภา ที่ต้องเจอกับเรื่องการถูกข่มขู่จากบุคคลของรัฐและบุคคลไม่ทราบสังกัดเป็นจำนวนมากและบ่อยครั้ง รวมถึงต้องเห็นสถานการณ์ที่คนรอบตัว เพื่อน เข้าคุกไปเป็นจำนวนมาก และอีกครั้งหนึ่งหายไปนอกประเทศ ทำให้เกิดภาวะความเครียดสะสม

4) วิกฤตในหน้าที่การงาน ปัญหาอีกประการที่ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนเผชิญร่วมกัน คือ การดำเนินชีวิตประจำวันมีความยากลำบากมากขึ้นได้รับผลกระทบจากกิจกรรมที่ได้เสี่ยงเข้าไปปกป้องกลุ่มเสี่ยง โดยเฉพาะเกี่ยวกับอาชีพการทำงาน ซึ่งพบว่า ในกรณีของนายความ ส่งผลกระทบต่อการความเชื่อถือในอาชีพ การยื่นขอต่อใบอนุญาตนายความ นักพัฒนาเอกชนที่ทำหน้าที่เป็นผู้เผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณชนก็ประสบปัญหาด้านสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออก ในหลายกรณีการเผยแพร่ข้อมูลก็ถูกแทรกแซงควบคุม หรือถูกกำกับเนื้อหาการทำงานและเกรงว่าจะถูกดำเนินคดี หรือตกอยู่ในภาวะหวาดระแวงได้

จากวิกฤตทั้ง 4 ประการสะท้อนให้เห็นข้อพิสูจน์ว่า ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนมีอาจเกิดขึ้น ดำรงการต่อสู้เพื่อผู้อื่นได้ง่าย หากปราศจากโครงสร้างของรัฐที่ปกป้องการทำงานให้ปลอดภัย ข้ำกระบวนการยุติธรรมที่ขาดกลไกคุ้มครองคดีความฟ้องปิดปากยังเพิ่มต้นทุนให้กับผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนในการเลือกนำเสนอประเด็นสู่สาธารณะและส่งผลสะท้อนไปถึงประชาชนทั่วไปให้หวาดกลัวมีกล้าแสดงออกในประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยรัฐและบริษัท เมื่อไม่มีแนวทางในการส่งเสริมการทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนในระดับโครงสร้าง ย่อมเป็นการผลักภาระให้ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนแต่ละคนต้องแบกรับภาระกดดันไว้เองและสู่มเสี่ยงว่าจะต้องเสียสละและ

สูญเสียโอกาสในการใช้ชีวิตประจำวันและการทำงาน ด้วยอุปสรรคเหล่านี้ย่อมส่งผลในระยะยาว ขัดขวางมิให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีความหวังใฝ่เพื่อนมนุษย์ตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะใน ลักษณะพิทักษ์สิทธิมนุษยชนเพราะมีต้นทุนที่ต้องแลกสูง

8. การสร้างความเข้มแข็งให้กระบวนการมีส่วนร่วมภาคประชาชนโดยการคุ้มครอง ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน

แนวทางในการส่งเสริมการทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนให้มีประสิทธิภาพเพื่อ ส่งเสริมและคุ้มครองผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนภายใต้บริบทของเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศที่ เชี่ยวกรากและนโยบายความมั่นคงทางสังคมของรัฐและประชาคมระหว่างประเทศตามพันธกรณี ด้านสิทธิมนุษยชนที่ผูกมัดรัฐอยู่ โดยแนวทางในการพัฒนาโครงสร้างและการปฏิบัติที่เน้นบทความ วิจัยนี้ทดลองเสนอแนวทางเพื่อผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนของสหภาพยุโรป⁶⁵ เนื่องจากเป็นแนวทางที่ มุ่งปรับโครงสร้างของรัฐและพัฒนากลไกคัดกรองในกระบวนการยุติธรรมเพื่ออำนวยความสะดวก ให้กับการทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน ทั้งนี้อาจนำมาปรับใช้เสริมสร้างศักยภาพให้กับรัฐไทย และการทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนได้ คือ

1) การทบทวนสถานการณ์โดยการเฝ้าติดตาม การรายงาน และการประเมินผล รัฐ ควรจัดเตรียมรายงานประจำปี เพื่อรายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศโดยในตัวรายงาน จะระบุถึงสถานการณ์ของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนในประเด็นการถูกคุกคามและถูกโจมตี เพราะว่า กรอบงานเชิงสถาบันจะกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำงานได้อย่าง ปลอดภัย และในประเด็นอื่นไม่ว่าจะเป็นในเรื่อง การตรากฎหมาย หรือ กระบวนการทางศาล รวมถึง วิธีการปกครองต่าง ๆ อันเป็นหน้าที่ของรัฐ เพื่อป้องกันบุคคลไม่ให้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือจำเป็นต้องมีการตอบโต้เมื่อถูกคุกคาม และทั้งในทางพฤตินัยหรือนิตินัยก็ตาม การเลือก ประชดัดดี การสร้างแรงกดดัน หรือ การกระทำตามอำเภอใจที่ลดความสามารถในการทำงานของ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน ซึ่งรายงานดังกล่าวจะแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการทำงานของรัฐต่อ ประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ได้อย่างเหมาะสมหรือไม่เพียงใด ⁶⁶

⁶⁵ European Union, *European Union Guideline on Human Rights Defenders*, (Council of the European Unions (Foreign Affairs), 2008);: 3.

⁶⁶ *Ibid.*;: 4.

2) บทบาทขององค์กรกึ่งตุลาการในการสนับสนุนและคุ้มครองผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน
องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญถือเป็นผู้ประสานระหว่างกลุ่มเสียง รัฐบาลและรัฐสภา ต่างจากตัวผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนที่จะต้องดำเนินงานด้วยตนเองทำให้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนจำเป็นต้องแนะนำแนวทางตามกฎหมายและนโยบายของรัฐให้แก่ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนซึ่งภารกิจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนประกอบไปด้วย⁶⁷ การให้ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดรวมถึงแบ่งปันข้อมูลและความเสี่ยงให้แก่ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน ดูแล ติดตามผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนอย่างเหมาะสม โดยรวมไปถึงการรับภารกิจและการเข้าไปเยี่ยมชมนพื้นที่ในการปฏิบัติงานพร้อมจัดหาสิ่งจำเป็นต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ จัดเตรียมการสนับสนุนที่เหมาะสมอันจะก่อให้เกิดการตระหนักถึงผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนได้อย่างชัดเจน เข้าร่วมสังเกตการณ์อย่างเหมาะสมตลอดจนเข้าไปร่วมฟังการพิจารณาคดีความที่เกี่ยวกับผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน

3) สนับสนุนกระบวนการพิเศษของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ รวมถึงผู้ตรวจการพิเศษสำหรับผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน การสนับสนุนกระบวนการพิเศษเป็นความพยายามในการคุ้มครองผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนในทางระหว่างประเทศเพราะด้วยความเป็นอิสระและเป็นกลาง ทำให้กระบวนการพิเศษของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติกลายเป็นกระบอกเสียงสำคัญในการต่อต้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วย⁶⁸ รัฐพึงยอมรับเป็นการทั่วไปในหลักการที่ถูกร้องขอสำหรับประเทศที่ถูกกระบวนการพิเศษเฝ้าติดตาม ส่งเสริมภารกิจด้านผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน หรือ ชุมชนสิทธิมนุษยชนท้องถิ่น ขององค์การสหประชาชาติ และอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงช่องทางติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกลไกสำคัญกับผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน รัฐอาจสนับสนุนการจัดสรรทุนที่เพียงพอเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ของกระบวนการพิเศษ โดยเป็นการสนับสนุนทุนทั่วไปไปยังสำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ

4) การสนับสนุนการปฏิบัติสำหรับผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนผ่านแนวนโยบายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในหลักการการสนับสนุนการปฏิบัติการของชาติมักมีเป้าประสงค์เพื่อช่วยพัฒนากระบวนการและสถาบันประชาธิปไตยภายในประเทศและส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศที่กำลังพัฒนาให้ขยายเพิ่มมากขึ้นโดยแนวทางปฏิบัติที่ได้รับการสนับสนุนยังรวมไปถึง⁶⁹

⁶⁷ Ibid.,: 5.

⁶⁸ Ibid.,: 7.

⁶⁹ European Union, *European Union Guideline on Human Rights Defenders*, (Council of the European Unions (Foreign Affairs), 2008);: 8.

แผนงานทวิภาคีระหว่างสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย ของรัฐเพื่อเป็นการช่วยเหลือการพัฒนาสถาบันและกระบวนการทางประชาธิปไตยไปพร้อมกับส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศอื่นที่มีความสัมพันธ์ รวมถึงสนับสนุนผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนผ่านกิจกรรมเพื่อสร้างการรับรู้สาธารณะ ส่งเสริมและสนับสนุนให้สังคมยอมรับในเรื่องการทำงาน ซึ่งองค์ประกอบในรัฐจะต้องส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยรับเอาหลักการปารีสมาปรับใช้ รวมไปถึง สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ช่วยเหลือและรับรองว่าผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนในประเทศที่สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ให้การรับรองว่า จะมีการส่งเสริมให้เกิดแผนการเรียนรู้ด้านสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะคู่มือคุ้มครองผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน

บทเรียนการทำงานของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนที่เต็มไปด้วยภัยคุกคามทั้งจากรัฐและบริษัทสะท้อนให้เห็นความต้องการมาตรการทางกฎหมายและกลไกบังคับตามที่ คอยตรวจตราและพร้อมจะเข้าคุ้มครองผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนที่ทำหน้าที่ปกป้องกลุ่มเสี่ยงอยู่ ด้วยมาตรการเชิงรุกมากขึ้น โดยมาตรการเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการปรับโครงสร้างของรัฐให้สอดคล้องกับปัญหาที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุทธศาสตร์ของบริษัทและหน่วยงานรัฐที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ และเผื่อระวังภัยคุกคามอย่างสม่ำเสมอ ทั้งยังต้องมีองค์กรที่พร้อมให้ความช่วยเหลือผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนในสถานการณ์วิกฤต

References

- กฤษณ์เพชร โสมณวัตร. “นิติสำนึกต่อ โทษจำคุก ของพลเมืองผู้ต้องขังต่อกฎหมายประเคิน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. สาขานิติศาสตร์.
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2555.
- ปิ่นแก้ว อุ๋นแก้ว. “สัมภาษณ์พิเศษ- ไพจิตร ศิลารักษ์ แกนนำชาวบ้านกรณีคัดค้านเขื่อนราศีไศล.”
ประชาไท. (2547), สืบค้นเมื่อ 20/2/2564. [https://prachatai.com/
journal/2004/09/370](https://prachatai.com/journal/2004/09/370).
- อาทิตย์ เคนมี. “ปฏิรูปสังคมด้วยงานวิจัย: กรณีเหมืองแร่ป่าชุมชน.” Waymagazine. 22 สิงหาคม
2557. สืบค้นเมื่อ 20/2/2564.
[https://waymagazine.org/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%B1
%E0%B8%A2/](https://waymagazine.org/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%A2/).
- “กลุ่มสังเกตการณ์สิทธิมนุษยชน เรียกร้องหยุดคุกคามทางกระบวนการยุติธรรมต่อ ‘ทนายอานนท์.’”
ประชาไท. 15 มีนาคม 2558. <https://prachatai.com/journal/2015/03/58390>.
- Dmitri Vitaliev. Digital Security & Privacy for Human Rights Defenders. (Creative
Commons Attribution, 2007).
- ENRIQUE EGUREN. Protection Manual for Human Rights Defenders, (2007). in PEACE
BRIGADES INTERNATIONAL, EUROPEAN OFFICE, PUBLISHED BY FRONTLINE THE
INTERNATIONAL FOUNDATION FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS
DEFENDERS.
- European Union. European Union Guideline on Human Rights Defenders. (Council of
the European Unions (Foreign Affairs), 2008).
- United Nations, Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and
Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human
Rights and Fundamental Freedoms. (United Nations Office of the High
Commissioner, 1998).
- United Nations. A/HRC/39/41. (United Nation Human Right Council, 2018).
- United Nations. A/RES/53/144. (United Nations General Assembly, 1998)

United Nations. Human Rights Defenders: Protecting the Right to Defend Human Rights. Fact Sheet No. 29. (Geneva: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2004).

United Nations. OSCE/ODIHR. Guidelines on the Protection of Human Rights Defenders. (2014).

www.ThaiGov.org. สืบค้นเมื่อ 2/10/2560.